

Kiezen tussen vader en echtgenoot

Mary Stuart II (1662-1694)

Engeland ontwikkelde zich in de achttiende eeuw van een absolute monarchie tot een constitutionele monarchie met een parlementair systeem, het gevolg van de *Glorious Revolution* (1688-1689).

Die revolutie kwam tot stand door de militaire interventie van de Nederlandse stadhouder Willem III (1650-1702), die zich in 1689 liet kronen tot koning van Engeland. Minder bekend is dat zijn vrouw, de Engelse prinses Mary Stuart II (1662-1694), een cruciale rol speelde in die revolutie.

De populariteit van Mary vormde een belangrijk tegenwicht voor de impopulaire Hollander Willem III, die nooit de harten van het Engelse volk heeft weten te winnen. Door de revolutie kwam Mary voor de vraag te staan wie zij moest gehoorzamen: haar vader (koning Jacobus II) of haar echtgenoot. Uiteindelijk koos zij vol overgave voor haar echtgenoot. Maar waarom deed zij dat? En waarom viel zij haar vader af?

Toen Mary zich na het huwelijk met Willem III in 1678 in de Republiek der Verenigde Nederlanden vestigde, wees niets erop

dat haar leven tien jaar later een dramatische wending zou nemen. Maar alle ingrediënten voor een theatrale ontknoping waren al wel aanwezig. Zij was namelijk tweede in de lijn van de troonopvolging. Haar oom koning Karel II had tot dusver geen wettige mannelijke erfgenamen voortgebracht. In geval van overlijden zou haar vader Jacobus II (1633-1701) hem opvolgen als koning. Dat gebeurde dan ook in het jaar 1685. Omdat Jacobus geen zoons had, werd Mary de kroonprinses. Jacobus had zich echter bekeerd tot het katholicisme en dat was in het fel antikatholieke Engeland

op zijn zachtst gezegd onhandig. Eenmaal aan de macht maakte Jacobus van zijn koninklijke voorrechten gebruik om de katholieke godsdienst in Engeland te bevorderen. Zo voerde hij de katholieke eredienst aan het hof in, ontving hij pauselijke gezanten, en overal in het land verzezen katholieke kapellen. Ook benoemde hij katholieken op belangrijke militaire en politieke posten en trachtte hij voor zijn geloofsgenoten algehele tolerantie te bewerkstelligen. Mary maakte zich grote zorgen. Niet alleen over het zielenheil van haar vader, maar ook over het protestantisme in Engeland. De herroeping van het Edict van Nantes in 1685 door de Franse koning Lodewijk XIV, waarbij de tolerantie voor de Franse protestanten werd opgezegd, was voor haar een van de zoveel bewijzen dat het katholicisme een gevaarlijke en intolerante godsdienst was. Van de hugenoten die naar Nederland waren gevlucht kreeg zij te horen over de afschuwelijke vervolgingen van de protestanten in Frankrijk. Zij was ervan overtuigd dat het protestantisme in Europa in groot gevaar verkeerde. Zij vreesde dat in Engeland hetzelfde dreigde te gebeuren als haar vader zijn zin kreeg.

Steun aan tegenstanders

Mary ontwaakte daardoor uit haar sluimer en werd politiek actief. Zo tekende zij protest aan bij haar vader toen deze de (anglicaanse) bisschop van Londen had geschorst. Ook steunde ze ►

Matthijs Wieldraaijer
is redacteur van Kleio.

Portret van Mary Stuart II, echtgenote van prins Willem III.
Schilderij door Caspar Netscher, 1683. Rijksmuseum Amsterdam.

tegenstanders van Jacobus' godsdienstpolitiek door hen te kennen te geven dat ze met hen op één lijn stond. Zij ondersteunde hen ook financieel. Omdat haar vader het katholicisme bevorderde in het protestantse Engeland, was Mary bereid zich tegen hem te keren. Het politieke drama dat zich in het jaar 1688 afspeelde, was voor Mary dus vooral een familiedrama. Zij moest de keuze maken tussen haar echtgenoot Willem III, die plannen maakte om Engeland met een leger binnen te vallen, of haar vader, die haar er in zijn brieven fijntjes op wees dat kinderen volgens de Bijbelse voorschriften hun ouders moeten gehoorzamen. Toen Mary op 32-jarige leeftijd stierf, preekte de paus dan ook over het vijfde gebod om aan te geven dat God haar had gestraft. Zij was haar verplichtingen tegenover haar vader niet nagekomen en daarom op jonge leeftijd overleden. Uit haar dagboeken blijkt dat Mary met dit dilemma heeft geworsteld. Want zij nam de belofte die zij tijdens de huwelijksceremonie had gedaan, namelijk om haar echtgenoot te eren, te gehoorzamen en lief te hebben, ook uiterst serieus. Dat waren voor haar goddelijke voorschriften die ze niet zomaar terzijde mocht schuiven. Er was voor haar daarom maar één uitweg mogelijk. God had haar vader gewogen en te licht bevonden. Jacobus had met duivelse listen geprobeerd de ware kerk te vernietigen en de roomse afgoderij in te voeren. Zij liet zich daarom in 1689 kronen tot koningin van Engeland, samen met haar echtgenoot, en suste haar geweten met de overtuiging dat God haar had uitgekozen als instrument om het Engelse protestantisme te redden van de ondergang. Zo herinnerden tijdgenoten in de Republiek en Engeland Mary ook: als een protestantse heldin, een strijdster voor kerk en geloof, die alleen ongehoorzaam was geweest aan haar vader om een hoger doel na te streven. ■

Voorvechtster van de verlichting

Elisabeth Wolff (1738-1804)

Elisabeth (Betje) Wolff-Bekker was een representant van de verlichting. Haar leven en werk kunnen goed dienen als illustratie voor de ontwikkelingen op politiek en cultureel gebied in Nederland vanaf 1750.

In de tweede helft van de achttiende eeuw ontstond in de Republiek een gemeenschap van verlichte burgers die zich aanvankelijk bezighielden met morele en culturele aangelegenheden en zich vervolgens inlieten met de politiek. Betje Wolff past goed in die tijdgeest, omdat zij met haar werken opriep tot beschaving, tolerantie en deugdzaamheid en tijdens de Nederlandse Revolutie (1780-1787) de kant koos van de patriotten. Elisabeth Bekker was geboren en getogen in Vlissingen. Haar leven

nam een dramatische wending toen zij net zeventien jaar oud was. Zij ging er vandoor met de 24-jarige soldaat Matthijs Gargon, en hoewel ze uit eigen beweging weer naar huis terugkeerde, was haar goede naam in Vlissingen te grabbel gegooid. Omdat haar huwelijkskansen door deze affaire gering waren, trouwde zij in 1759 met de 52-jarige weduwnaar Adriaan Wolff, predikant te Beemster. In de pastorie had Betje Wolff haar eigen schrijfkamer en in 1763 publiceerde zij haar eerste tekst: *Bespiegelingen over het genoegen*.

